De economische wetenschap behoeft een historisch perspectief

Arnoud W. A. Boot
Hoogleraar Ondernemingsfinanciering en Financiële Markten
Universiteit van Amsterdam

18 maart 2006

Schumpeter, in zijn postuum gepubliceerde standaardwerk 'History of Economic Analysis', had het ideaal dat het vak economie ontdaan zou kunnen worden van de maatschappelijke en historische context. Hij formuleerde het als " het [het vak economie] zal eindelijk dezelfde dienst voor de economische politiek opleveren als de theoretische natuurkunde voor de werktuigbouw". Heel mooi, maar U als economiestudent komt dit waarschijnlijk toch wat naïef over. We zijn telkenmale op zoek naar wetmatigheden, maar die zijn toch wat minder grijpbaar dan de natuurkrachten in de natuurkunde….

En niet alleen minder grijpbaar, maar ook sterk onderhevig aan maatschappelijke ontwikkelingen. Hoezeer ik het ideaal van Schumpeter ook toejuich, de realiteit is dat er een sterke wisselwerking is tussen de economiebeoefening en de maatschappij.
Kijk maar eens naar de economie-opleiding van vandaag. Wat staat centraal? Het micro-economische gedachtengoed. Alles gaat over markt en nog eens markt. Prikkels, marktwerking en falende markten, en welke prikkels daar dan weer nodig zijn om dat op te lossen. Hetzelfde geldt voor het wetenschappelijk top-onderzoek van dit moment. Ook allemaal micro-economisch. Is dat toevallig? Neen, zeker niet. Het past precies bij het huidige marktgedreven en individualistische tijdsbeeld.

Waar zijn de ideologische discussies van weleer? Voor een of andere reden hebben we ons allemaal neergelegd bij een no-nonsense benadering. Politieke partijen zijn amper meer van elkaar te onderscheiden, met een vergrootglas moet je op zoek naar de verschillen.
Tegelijkertijd bekruipt mij het gevoel dat de dominantie van het marktdenken op dit moment, en het gebrek aan ideologische tegenstellingen, een atmosfeer heeft geschapen alsof wij nu plotseling weten wat de "juiste" economie is. Ik ben hier verre van overtuigd. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat wij nu plotseling hebben ontdekt hoe de economie echt in elkaar zit, en wat goed economisch beleid is, en, onwaarschijnlijker nog, wat de juiste economische theorie is. Over 50 jaar denken we misschien weer heel anders.
Deze bescheidenheid en relativering zijn belangrijk, en benadrukken dat het verschaffen van een historisch perspectief geen overbodige luxe is. We weten niet wat de toekomst brengt, en voor een economische wetenschap die geen natuurkrachten als wetmatigheden kent ontbreekt vastigheid. Lessen trekken uit het verleden voor de toekomst is daarmee van groot belang.

Maar terugblikken op het verleden is niet gebruikelijk in de hedendaagse beoefening van de economische wetenschap. De moderne econoom ziet hooguit de laatste jaargangen van

de vooraanstaande economische tijdschriften en veel nog niet gepubliceerd werk dat door de internet revolutie bijna onmiddellijk en in grote kring beschikbaar is.

Mijn eigen vakgebied is alles wat met de financiering van ondernemingen en de werking van financiële markten van doen heeft. Een gebied dat aardig in het nieuws is geweest, getuigen de financiële schandalen bij Ahold en Enron bijvoorbeeld. Maar hoe dan ook, dit vakgebied heeft sterk aan belang heeft gewonnen. Financiële markten passen dan ook mooi in dat doorgeslagen marktdenken. Maar het gebrek aan historisch perspectief is voor de financieel econoom ook niet zonder nadelen. Belangrijke financieel-economische thema's, bijvoorbeeld de bestaansvoorwaarden voor goed ontwikkelde financiële markten, het belang van een stabiel bancair systeem of het corporate governance vraagstuk, zouden baat kunnen hebben bij een betere benutting van ervaringen uit het verleden.
Zo is in het huidige denken transparantie cruciaal voor de ontwikkeling van financiële markten, en is transparantie ook bijna een code-woord voor goede corporate governance, die op haar beurt een grote positieve invloed op de economische groei wordt toegedacht.
Vanuit historische perspectieven zijn dergelijke absolute "waarheden" veel minder overtuigend. Een mooi voorbeeld is de (vermeende) invloed van (goede) corporate governance op de economische groei. Deze wordt algemeen aangenomen, doch blijkt empirisch moeilijk vast te stellen. Niet verrassend vanuit historisch perspectief. Rond 1900 waren bijvoorbeeld de buitengewoon gebrekkig transparante aandelenmarkten van Frankrijk en België van veel grotere economische betekenis dan die van de transparante VS. Ook is de economische groei van bepaalde landen geenszins belemmerd door de bij huidige standaarden belabberde corporate governance. De hedendaagse Angelsaksische dominantie van de economische wetenschap leidde ook tot een verwaarlozing van het belang van stabiele bancaire systemen ten faveure van financiële markten bij de advisering van de Centraal-Europese economieën na het wegvallen van de Berlijnse Muur. Inmiddels realiseren we ons (weer) dat het hebben van een stabiel bancair systeem een absolute bestaansvoorwaarde is voor een gezonde economische ontwikkeling. Op zich weinig nieuws, maar een belangrijke correctie op het extreme financiële marktgerichte denken van dat moment.

Het gevaar is dus verre van denkbeeldig, dat de "moderne" econoom van vandaag lessen trekt uit het heden en daar eeuwigheidswaarde aan toekent. Alsof de mensheid eeuwen heeft stilgestaan, en de econoom van vandaag de waarheid in pacht heeft. Het ergste misschien nog wel is dat we U als student niet (meer) uitnodigen om kritisch te zijn. U volgt mechanisch een hele reeks vakken, naast al Uw bijbanen, om straks een diploma te krijgen en om de no-nonsense wereld in te trekken. En dat terwijl zoveel veranderingen zijn te verwachten. Het huidige economische krachtenspel in de wereld is snel aan het veranderen. U bent de jongere generatie. U moet kritisch zijn. Opkomen tegen alle vastgeroeste gewoontes. Ga in debat, ben kritisch, de no-nonsense wereld van vandaag is geen lang leven meer beschoren.